

Zaman Perspektifi ile A Tipi ve B Tipi Kişilik Yapıları Arasındaki İlişki: Kütahya'da Faaliyet Gösteren Bir Hizmet İşletmesinde Araştırma

The Relationship Between Time Perspective and Type A - Type B Personality Traits: The Research in a Service Company in Kütahya

Meltem Dil Şahin¹, Fulya Mısırdalı Yangil²

¹Dr. Öğretim Üyesi, Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İnsan Kaynakları Yönetimi Bölümü, meltem.sahin@dpu.edu.tr

²Dr. Öğretim Üyesi, Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Altıntaş Meslek Yüksekokulu, Yönetim ve Organizasyon Bölümü, fulya.myangil@dpu.edu.tr

ANAHTAR KELİMELELER

*Kişilik,
A Tipi-B Tipi Kişilik
Yapıları,
Zaman Perspektifi*

KEYWORDS

*Personality,
Type A-Type B Personality
Traits,
Time Perspective*

Ö Z E T

Örgütlerde çalışan bireylerin sahip oldukları kişilik yapıları, bireylerin iş yaşamını, örgüte sundukları katkılarını, işe yönelik tutumlarını etkileyen önemli bir çalışma alanı olmaktadır. Bireylerin doğumundan itibaren şekillenmeye başlayan kişilik yapıları ile paralel bir biçimde zamana yönelik algıları da oluşmaya başlamaktadır. Dolayısıyla bireylerin, kişilik yapısı ile birlikte, sahip oldukları zaman perspektiflerini de iş yaşamına yansıttıkları söylenebilir. Bu bağlamda bireylerin kişilik yapıları ile zaman perspektifi arasındaki ilişkinin incelenmesi araştırmanın temel amacı olarak belirlenmiştir. Bu amaca yönelik olarak A tipi ve B tipi kişilik yapıları ile Zimbardo ve Boyd'un Zaman Perspektifi Kuramı ele alınarak, literatür taraması yapılmış ve Kütahya'da faaliyet gösteren bir hizmet işletmesinde çalışan 120 personele anket uygulanmıştır. Geçerli olan 114 anket SPSS 18.0 istatistiksel paket programında analize tabi tutulmuştur. Analiz sonuçlarına göre bireylerin A ve B tipi kişilik yapıları ile zaman perspektifleri arasında ilişki olduğuna yönelik hipotez kabul edilmiştir. A tipi kişilik yapısı ile geçmiş-olumsuz ve şimdi-kaderci zaman perspektifleri arasında pozitif yönde fakat zayıf bir ilişki bulunmuştur.

ABSTRACT

The personality traits of individuals working in organizations are an important area of study that affects the work life of individuals, their contributions to the organization and their attitudes towards work. People's perceptions of time start to emerge in parallel with the personality traits that have been developing since the birth of individuals. Therefore, it can be said that individuals, together with their personality traits, also reflect their time perspectives to their business life. In this context, the main purpose of this study is to examine the relationship between personality traits and time perspectives of individuals. For this purpose, type A-type B personality traits and Zimbardo and Boyd's Time Perspective Theory were discussed, and a literature review was made towards these. A questionnaire was applied to 120 personnel working in a service company operating in Kütahya. The valid 114 questionnaires were analyzed in SPSS 18.0 statistical package program. According to the results of the analysis, the hypothesis was approved which concluded that there is a relationship between the type A and type B personality traits and time perspectives. A positive, but weak relationship was found between type A personality trait and past-negative and present-fatalistic time perspectives.

P Psikolojik açıdan bireylerin geçmişte gerçekleştirdiğine inandıkları şey onların şimdiki düşüncelerini, hislerini ve davranışlarını, aslında gerçekleşmiş olan şeyden daha çok etkileyebilmektedir (Zimbardo, Boyd, 2003:66). Ayrıca bireylerin gelecekte gerçekleştireceğini umduğu hayaller için de bugünden çaba göstermeleri gerektiği öne sürülebilir. Geçmişin şimdiki zamana etkisi, gelecek beklentilerinin

bugünümüzü şekillendirmesi ya da geçmiş ve gelecekte bağımsız anı yaşamaya çalışma kişilerin tercihi ve hatta sonrasında ayrılmaz bir özelliği haline gelebilmektedir.

Bu konuya yönelik yürütülen benlik ve zaman konusundaki çalışmalarda, zaman kavramının küçük yaşlardan itibaren belli bilişsel beceriler ile gelişip, sosyokültürel etkilerle şekillenerek adeta kişilik özelliğine dönüştüğü belirtilmiştir. Çalışmalarda genellikle benliğin geçmiş, şimdi ve gelecek gibi farklı zaman dilimindeki temsillerine yoğunlaşmış olup, özellikle de gelecek zaman vurgulanarak zaman ile hedeflerin ve güdülerin ilişkileri üzerinde durulmuştur (İmamoğlu, Güler-Edwards, 2007: 116). Bununla birlikte zamana ilişkin yaklaşımın geçmiş, şimdi ve gelecek biçiminde ortaya çıktığı ifade edilmektedir. Örneğin; geleceğe dönük kültürlerde planlar, gelecekte getirecekleri yararlar çerçevesinde değerlendirilmektedir. Japon ve Amerikan toplumlarının geleceğe yönelik oldukları söylenebilir. Türk toplumunun ise hızlı kültürel geçmiş aşamasında hem geçmişe hem geleceğe dönük özellikler sergilediği belirtilmektedir (Sargut, 1994: 70).

Bu açıklamalar ışığında, kişilerin sahip oldukları zaman perspektifi ile A Tipi ve B Tipi kişilik özellikleri arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığı söz konusu araştırmanın temel amacı olarak belirlenmiştir. Bu kapsamda öncelikle kişilik kavramı ile A Tipi ve B Tipi kişilik yapıları, zaman kavramı ile Zaman Perspektifi Kuramı açıklanmıştır. Araştırmanın uygulama kısmında Bortner'in geliştirdiği A Tipi-B Tipi Kişilik Envanteri ile Zimbardo ve Boyd'a ait Zimbardo Zaman Perspektifi Ölçeği, Kütahya'da faaliyet gösteren bir hizmet işletmesinde çalışan 120 personele uygulanmış ve geçerli olan 114 anket SPSS 18.0 paket programında analize tabi tutulmuştur.

KİŞİLİK KAVRAMI

Yönetim ve örgütsel davranış alanlarında sıklıkla incelenen önemli kavramlardan biri kişiliktir. Bunun temel nedeni kişiliğin, bireylerin iş hayatındaki davranışlarının oluşmasında önemli bir faktör olmasıdır. Başka bir ifadeyle, bireylerin örgüt içinde neden, niçin ve nasıl davrandığı incelenirken kişilik belirleyici bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Latince bir kavram olan "persona" kelimesinden türeyen kişilik kavramı, bir bireyin zihinsel ve bedensel özelliklerinde görülen farklılıklarla bu farklılıkların kişinin davranışlarına ve düşüncelerine yansıtış biçimini ifade etmektedir (Barlı, 2008: 79; Erdoğan, 1991: 236). Bir başka tanımda ise kişilik, bir kişinin fiziksel ve sosyal ortamıyla etkileşme tarzını tanımlayan düşünce, duygu ve davranışın ayırt edici karakteristik örüntüleri olarak ifade edilmiştir (Atkinson, 2008: 223; Yıldız vd., 2012: 216). Allport (1961) ise kişiliği, bireyin karakteristik davranışını ve düşüncesini belirleyen psikofiziksel sistemlerin birey içindeki dinamik organizasyonu olarak tanımlamıştır (McLeod, 2017; Basım v.d. 2009: 22). Yapılan tanımlar doğrultusunda kişilik kavramına, bireylerin kendine özgü ve süreklilik gösteren ayırt edici özellikleri denilebilmektedir (Sarıtış, 1997: 528). Kişilikle ilgili birçok tanım ve araştırma yapılmasına rağmen kişiliğin oluşumuna ilişkin kesin bir teori ortaya konulamamıştır. Bu duruma bireyin doğuştan gelen birçok özelliği ile sonradan kazandığı özelliklerinin bireylerin yapılarına yansımalarının farklılık göstermesi neden olabilmektedir (Merdan, 2013: 142). Kişiliğin oluşumunu etkileyen faktörler dört ana grupta ele alınmıştır. Bunlar; bireyi diğer bireylerden ayıran fiziksel görünümü, bireyin belirli bir yaşa geldikten sonra aktif olarak aldıkları göreve ve üstlendikleri rol, rol ve görev alan bireyin potansiyel yetenekleri ve kişinin içinde yaşadığı toplumun özellikleridir (Eren, 2007: 83-84). Bu bağlamda kişiliğin biyolojik, psikolojik ve sosyolojik gibi birçok bileşenden etkilendiği ve bu durumun kişiliğin karmaşık bir yapıda olması sonucunu doğurduğu söylenebilir.

A TİPİ-B TİPİ KİŞİLİK YAPISI

A tipi ve B tipi kişilik ilk olarak Meyer Friedman ve Rosenman tarafından gözlenmiştir. Oturma odalarındaki sandalyelerin döşemeci tarafından tamir edilmesi esnasında, döşemecinin sandalyelerinin çoğunun sadece önden yırtıldığını söylemesi sonucu iki kardiyolog kalp hastalarının endişeli olduklarını ve otururken zor zamanlar geçirdiklerini anlamışlardır. Friedman ve Rosenman bu gözlem neticesinde kendi klinik uygulamalarında hastalarının iki çok farklı davranış modeli tipi sergilediği ve bu farklılığın kişilik temelli olduğu sonucuna varmışlardır (Moorhead&Griffin, 1992: 463, Durna, 2005: 276-277). Bu farklı iki kişilik yapısı A tipi ve B tipi kişilik olarak adlandırılmıştır.

A tipi kişilik özelliğine sahip kişiler, genellikle idealist, mükemmeliyetçi, dinamik, amaçlara ulaşmak için mücadele eden, başkalarının önüne geçmek için sürekli rekabet etmekten hoşlanan, kaybetmeyi kabullenemeyen, aceleci, verilen işleri zamanında bitirme gayreti içinde olan, sorumluluk duygusu yüksek, başarıya ulaşmak için işlerini birçok şeyden daha çok önemseyen bireyler olarak tanımlanmaktadır (Avcı ve Kaya, 2010: 57). B tipi kişilik özelliğine sahip kişiler ise, A tipi kişilik özelliğine sahip kişilerin tersine daha az rekabetçi, işlerine kendilerini daha az adayan ve kendilerini daha az zaman baskısı altında hisseden bireylerdir. Bu bireyler, zamanla daha az çatışma halindedir ve yaşama karşı daha dengeli ve rahat bir yaklaşım sergilemektedirler. Kararlı bir hızda çalışmakta ve kendilerini daha fazla güven içinde hissetmektedirler (Moorhead ve Griffin, 1992: 463, Durna, 2005: 278, Yıldız ve Özsoy, 2013: 270). Tablo 1'de A tipi ve B tipi kişilik yapılarının özellikleri ve farklılıkları verilmiştir. Ancak kişilik yapıları uç noktada olmak zorunda değildir. Friedman ve Rosenman'a göre insanlar tamamen saf bir şekilde A tipi ya da B tipi olamayacaklardır, bunun yerine bu iki tipten birine karşı daha fazla eğilimli olabileceklerdir (Durna, 2005: 279).

Tablo 1. A ve B Tipi Kişilik Yapıları

A Tipi Kişilik Yapısı	B Tipi Kişilik Yapısı
Daima eylem halindedirler.	Zamanla ilgileri pek yoktur.
Hızlı yürürler.	Sabırlıdırlar.
Hızlı yerler.	Övünmekten hoşlanmazlar.
Hızlı konuşurlar.	Oyunları ve sporları kazanmak için değil eğlenmek için yaparlar.
Sabırsızdırlar.	İçleri rahat bir şekilde dinlenirler.
Bir anda iki şey yaparlar.	İşi hemen bitirme baskısı altında değildirler.

Boş zamanları pek yoktur.	Yumuşak başdırlar.
Sayılarla karşı saplantılıdırlar.	Asla acele etmezler.
Sayılarla başarıyı ölçme eğilimindedirler.	
Agresifdirler.	
Rekabetçidirler.	
Sürekli zaman baskısı altındadırlar.	

Kaynak: Luthans, 1995: 304, Durna, 2005: 281.

ZAMAN KAVRAMI

Kelime anlamı olarak zaman, olayların geçmişten bugüne gelip, bireyin kontrolü dışında devam eden bir süreçtir. Zaman olayların ardışıklığını görerek bireyin zihninde yarattığı ve olayların bundan sonra da içinde olup gideceklerinin düşünüldüğü başı ve sonu olmayan soyut bir kavramdır. Zaman, insanın duyu organlarıyla algılayamadığı fiziksel, felsefi, psikolojik ve sosyolojik boyutları olan bir olgu ve gerçektir (Özer, 2008:643).

Tarifi yapılması zor olan, soyut ama yaşadıkça anlaşılan zaman kavramı, insanın toplumsal bir varlık olarak dünyada varoluşunun mutlak bir boyutudur. İnsanın davranışları, hareketleri, olayları ve süreçleri zaman kavramı ile birlikte ifade edebilir ve bu açıdan dünyadaki yaşam, zamansal olarak anlamlandırılabilir (Okumuş, 2010:122). Bununla birlikte herkesin eşit düzeyde sahip olduğu fakat aynı şekilde kullanmadığı son derece değerli, eşsiz bir kaynak olan zamanı boyutlarının olmaması nedeniyle (eninin, boyunun ve derinliğinin olmaması nedeniyle) tanımlamak oldukça güçtür (Örücü, Tikici, Kanbur, 2007:10-11).

Tanımlama güçlüğüne rağmen her boyutu ile ele almak istediğimizde zaman kavramı, dünyanın güneş etrafında dönmesi sonucu belirlenen saat, dakika, saniye gibi kavramlarla objektif olarak ölçülebilen, bir olayın veya sürecin başlangıç ve bitişi belirlemeye yarayan, uzun veya kısa oluşu insanın psikolojik durumuna göre değerlendirilebilen, yaşama eşlik eden, durdurulamayan, kendi akışı içinde devam eden, canlılar açısından tükenen, herkesin sahip olabileceği ve en değerli kaynaklardan biri olarak ifade edilebilir. Dolayısıyla insan yaşamı ile de doğrudan ilişkili bir şekilde anlamlandırılabilen zaman kavramı, sosyalleşme sürecini de şekillendirir. Bu açıdan zaman kavramı hem psikolojik hem de toplumsallaşma bakış açılarıyla araştırmacıların ilgi alanına girmektedir.

Bu açıklamalar ışığında zamanın insan için öznel ve nesnel yönleri bulunduğu görülmektedir. Nesnel zaman, izlenebilen ve düzenli olarak değişim gösteren doğal olaylar ya da saat gibi yapay araçlar yardımıyla ölçülebilen zamandır. Nesnel zaman her insan için aynı hızdadır ve herkesin eşit olarak sahip olduğu tek kaynaktır. Öznel zaman ise bulunulan ortamın özellikleri, önemi, değerler üzerindeki etkisi gibi koşullara bağlı olarak hissettiğimiz, algıladığımız ve yaşadığımız zamandır. Bazen zamanın nasıl geçtiğini farketmediğimiz halde, bazen de zamanın bir türlü geçmediğini hissettiğimiz anlar öznel zamana işaret etmektedir (Özer, 2008,645). Dolayısıyla öznel zaman daha çok bireyin zamana yönelik algısı doğrultusunda şekillenmektedir.

ZAMAN PERSPEKTİFİ KURAMI

Sosyalleşme süreci içinde önemli bir yeri olan zaman algısının bireyin davranışları ile ele alınması 19. Yüzyılın ilk çeyreğinde Pierre Janet tarafından gerçekleştirilmiştir (D'Alessio, Guarino, De Pascalis ve Zimbardo, 2003:334'ten akt. Kızanlıkl, Konaklıoğlu, 2016:177). Pierre Janet, zaman algısını, bireyin sosyalleşme süreci içerisinde değerlendirmiş ve sosyal rollerin, içselleştirilmiş evrensel zamanın oluşumuna yardım ettiğini ifade etmiştir. Buna göre birey, yakın aile üyeleri ve diğer sosyal çevresiyle olan etkileşimi sonucunda, zaman içerisinde bir sosyal rol kazanmakta ve zaman perspektifi (geçmiş, şimdi ya da geleceğe yöneliminin) de, bu sosyal rolüne uygun olarak şekillenmektedir. Janet'e göre, bu zaman yönelimi, sosyal rolün baskınlığına ve bu rolün, ilişkilerdeki gücüne bağlı olarak içselleştirilmekte ve giderek kişinin zaman perspektifi haline gelmektedir (Ricci Bitti ve Rossi, 1988'den akt. Alacatlı, 2013:11).

Zaman perspektifi açısından bireylerin geçmiş ve gelecek zamana yönelik algıları onların şimdiki zamandaki duygu, düşünce ve davranışlarını etkileyebilmekte ve şimdiki zamana ait olmadıklarına yönelik bir farkındalık yaratabilmektedir. İnsan ve zaman arasındaki bu ilişki Zimbardo ve Boyd (1999) tarafından Zaman Perspektifi Kuramı'yla açıklanmış olup, buna göre bireysel ve sosyal yaşantılar öncelikle anlamlı ve tutarlı bir biçimde zamansal sınıflandırmalara (geçmiş, şimdi ve gelecek zaman) ayrılarak bilinçdışı süreçlerde yer almaktadır. Geçmişte yaşanan olayları ya da gelecek amaçları içeren bu sınıflandırmalar da bireylerin şimdiki ve gelecek zamandaki duygu, düşünce ve davranışlarını belirleyebilmektedir (Yaşın, Sunal, 2016:80).

Zimbardo ve Boyd'un öne sürdüğü Zaman Perspektifi Kuramı'nda aşağıda açıklanan 7 zaman perspektifi belirlenmiştir (Zimbardo, Boyd, 2003:55-73, 113-117; 145; Sekman, 2016:146-150).

1-Geçmiş-Pozitif Zaman Perspektifi: Bu perspektif iyi ve kötü olayların objektif bir kaydını değil, geçmişe yönelik olumlu yaklaşımlara işaret eder. Geçmişe yönelik olumlu yaklaşımlar ile kastedilen geçmiş iyi ve olumlu olarak anımsamaktır ve insanların gerçekten deneyimledikleri olumlu olayları ya da olumsuz olaylar yaşasalar dahi bunlara yönelik geliştirdikleri pozitif yaklaşımları yansıtabilmektedir. Bu perspektife sahip kişilerin geçmişini özlemlerle andıkları görülmektedir. Olumlu olayları hatırlayan veya olumsuz olaylar yaşasalar bile bunun olumlu yanlarını görebilen geçmiş-pozitif odaklı kişilerin dayanıklı, iyimser, özgüvenli ve hayata karşı daha olumlu oldukları belirtilmektedir.

2-Geçmiş-Negatif Zaman Perspektifi: Bu perspektif geçmişte meydana gelmiş olan olaylara yönelik olumsuz değerlendirmeleri içermektedir. Geçmişe yönelik olumsuz yaklaşımlar, gerçekten olumsuz olaylar deneyimlemeye veya eski iyi olayları olumsuz şekilde yeniden kurgulamaya dayanabilmektedir. Bu perspektife sahip kişiler için geçmiş, kötü anılar anlamına gelmektedir. Geçmiş olumsuz hatırlayan bu kişilerin, daha agresif ve kaygılı olduğu, depresyona daha yatkın olduğu ifade edilmektedir.

3-Şimdi Hazcı-Zaman Perspektifi: Bu perspektif, içinde yaşanılan ana odaklanmakta olup, bu perspektife sahip kişilerin keyif veren her şeyden zevk alan ve acı veren şeylerden sakınan bir yaklaşım sergilediği görülmektedir. Yaşama dair kararlarını zevk verip vermemesine göre alıp, anlık memnuniyete, uyarılmaya, kısa vadeli ödüllere odaklanmaktadır. Ayrıca bu kişiler yenilik, heyecan ve yüksek enerji arayışında olup, kendileri de enerjik, aktif ve yaratıcı özellikler göstermektedirler. Ancak, egolarını ve dürtülerini kontrol etmekte zorlandıkları, düzene katlanamadıkları ve duygusal olarak kararsız oldukları bulunmuştur.

4-Şimdi-Kaderci Zaman Perspektifi: Bu perspektif de yaşanılan ana odaklanmakla birlikte, kaderci hayat görüşüne sahip insanlar, hayatlarının kontrolünün ellerinde olmadığı ve dış güçler tarafından etkilendiğini düşünmektedirler. Hayata karşı pasif bir dünya görüşüne sahip olup, bir karar vermeleri gerektiğinde genellikle karar vermemeyi tercih ettikleri ve sorumluluk almaktan kaçındıkları ifade edilmektedir. Genellikle bu perspektife sahip kişilerin geçmişi de geleceği de düşünmek istemediği ve daha umutsuz, kötümser, düşük enerjili, düşük özsaygıya sahip, agresif, kaygılı ve suça meyilli kişiler olduğu da belirtilmektedir.

5-Şimdi-Holistik: Diğer şimdi yönelimli zaman perspektiflerinden farklıdır. Holizm, mutlak olan şimdidir ve şimdinin mutlak olması, hem geleceği hem de geçmişi içermesi ile ifade edilmektedir. Şimdi, ne geçmişin bir kölesi ne de geleceğin bir aracıdır. Günlük meditasyon yapan kişilerin geçmiş ya da gelecekte bağımsız bir şimdiki anda olma deneyimi yaşadığı belirtilmektedir. Böylece zihin şimdiki ana odaklanarak, gelecek olasılıklarına olan arzu ve özlemden vazgeçip, geçmiş pişmanlıklar ve yükümlülüklerden feragat etmektedir. Buna göre, hayattaki geçmiş, şimdi, gelecek, fiziksel, zihinsel ve ruhsal unsurlar birbirinden ayrı değildir ve kişinin içinde bağlantı halindedir. Holistik şimdi perspektifi, ne şimdi-hazcılıktaki gibi keyif arayışını, ne de şimdi-kadercilikteki koyvermişlik ve kinizmi yansıtmaktadır.

6-Gelecek Zaman Perspektifi: Bu perspektif, Zimbardo ve Boyd'un ilk çalışmalarında yer almamakta olup, şimdiki varoluşun ve anlık zevkin konforundan, bütün gün keyifle vakit geçirme arzusundan uzaklaşmayı, geçmiş rafine edilmesi gereken hatalar rezervi olarak görmeyi ve başarı odaklı olmayı içermektedir. Gelecek zamana odaklanan kişiler, günlük plan yapar, işlerini zamanında yetiştirir ve genelde çok az boş vakitlerinin olduğunu ifade etmektedirler. Dolayısıyla bu zaman perspektife sahip kişilerin mantıksal analiz,, gelecekte geçmişe bakışı ve planlamayı sevdiği görülmektedir. Bu kişiler sürekliliği tercih edip, kendilerine kolaylıkla hakim olabilmektedirler. Ancak bu tip istikrarlı insanların da hayattan diğerleri kadar keyif alamadıkları ifade edilmektedir.

7-Transandantal-Gelecek Zaman Perspektifi: Bu perspektif de Zimbardo ve Boyd'un orijinal araştırmasında yer almayan, ancak yıllar sonra gözlemlerine dayanarak eklediği bir grup olup, uzak gelecek odaklı bireylerin bu dünyanın ötesine odaklı olduğunu ifade etmektedir. Bu insanlara göre asıl yaşam, ölümden sonra başlamakta olup, bu kişiler cennet-cehennem anlayışına göre yaşamlarını sürdürmektedirler. Buna göre, bu dünyadaki yaşam kalitelerinden çok, ölümden sonraki yaşamlarının kalitelerine daha fazla önem verdikleri belirtilmektedir. Bu perspektife sahip kişilerin, dürtülerini daha fazla kontrol edebildikleri, sakin yapı sergiledikleri, az kaygılı oldukları, gelecekteki sonuçları düşündükleri ve hayattan zevk alma oranlarının düşük olduğu görülmektedir.

YÖNTEM

Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu çalışmada bireylerin A-B tipi kişilik yapıları ve zaman algılamalarını ortaya koyan zaman perspektifleri arasındaki ilişkinin tespit edilmesi amaçlanmaktadır. Zaman perspektifi açısından yapılan çalışmalar daha çok geleceğe yönelime ilişkin gerçekleştirilirken, kişilikle ilgili çalışmaların da beş faktör kişilik özellikleri konusuna daha fazla odaklandıkları görülmektedir. Bu açıdan Zimbardo ve Boyd'un Zaman Perspektifi Kuramı'na göre bireylerin zaman perspektifleri ile A Tipi ve B Tipi kişilik yapıları arasındaki ilişkinin incelendiği bu çalışma, yazındaki önemli bir boşluğu doldurmada ve gelecekte hem bu konuda hem de farklı değişkenlerle yürütülecek benzer çalışmalara yol göstermektedir.

Araştırma Hipotezi

Araştırma kapsamında bireylerin kişilik yapılarına göre zaman perspektiflerinin değişip değişmediği araştırılmaktadır. Buna göre;

H0: Bireylerin A ve B tipi kişilik yapıları ile zaman perspektifleri arasında ilişki yoktur olmak üzere temel hipotezler test edilmektedir.

Araştırmanın Örnekleme ve Veri Toplama Aracı

Araştırmanın evreni, Kütahya ilinde faaliyet gösteren bir hizmet işletmesinde çalışan toplam 120 kişi olmaktadır. Hizmet sektöründe ürünün üretilmesiyle müşteri tarafından tüketilmesi eş zamanlı olarak gerçekleşmektedir. Bu durum müşteri memnuniyetinin de eş zamanlı olarak gerçekleşmesi sonucunu doğurmakta ve hizmet sektöründe çalışan bireylerin karakteristik özelliklerinin memnuniyette etkili olmasına da neden olmaktadır. Bu bağlamda araştırma alanı olarak hizmet işletmesi tercih edilmiştir.

Evren içerisinde yer alan bireylere uygulanmak üzere 120 anket çalışanların çalışma saatlerine uygun olarak dağıtılmış ve bu anketlerden değerlendirme sonrasında 6 tanesi hatalı, yarım ve boş bırakılan soruların çok olmasından dolayı araştırma dışı bırakılmıştır. Araştırmanın sonuçları 114 anket üzerinden incelenmiştir. Bu bağlamda anketlerin geri dönüşüm oranı evrenin 0.95'ine isabet etmektedir.

Araştırma verileri Haziran-Eylül 2019 ayları arasında ve yüz yüze anket tekniği kullanılarak toplanmıştır. Anket formu üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde katılımcılarla ilgili demografik bilgilerin yer aldığı yedi (yaş, cinsiyet, eğitim, medeni durum, gelir düzeyi, mevcut işyerinde çalışma süresi ve iş tecrübesi) soru bulunmaktadır. Anketin ikinci bölümünde ise Friedman ve Rosenman'ın (1978) "A Tipi-B Tipi Kişilik" olarak adlandırdıkları kişilik özelliklerinin tespitinde, birbirine zıt 7 ifadeden oluşan ve Bortner tarafından geliştirilen Bortner Derecelendirme Ölçeği (Özsoy, 2013 67-70;117) kullanılmıştır. Bu ölçek daha sonra Aktaş ve Arıkan (1988) tarafından Türkçe'ye uyarlanmıştır. 7 ifadeden oluşan ölçek 8'li Semantik Farklar Ölçeği biçiminde olmaktadır. Anketin üçüncü kısmında ise Zimbardo tarafından geliştirilen "Zaman Perspektifi Envanteri" ölçeği kullanılmıştır. Toplam 56 ifadeden oluşan bu ölçekte cevaplar 5'li likert ölçeği ile alınmıştır (1=Benim için hiç doğru değil, 5=Benim için çok doğru). Zaman Perspektifi Ölçeği, Akın ve diğerleri tarafından Türkçe'ye uyarlanmış ve yapılan araştırmada anketin Türkçe formunun geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğu bulunmuştur (Akın vd.,2015:35).

BULGULAR

Araştırmada derlenen veri seti SPSS 18.0 istatistik paket programında analize uygun hale getirilmiştir. Verilen cevapların analizinde demografik özelliklerle kişilik yapıları ve zaman algılarının tespit edilmesi amacıyla betimleyici istatistikler hesaplanmıştır. Elde edilen verilerin normal dağılım gösterip göstermediğinin belirlenmesi amacıyla Kolmogorov-Smirnov testi yapılmıştır. Kolmogorov-Smirnov testinin sonuç değerinin anlamlılık düzeyinin 0.05'in üzerinde olması verilerin dağılıma uygunluk gösterdiğini ortaya koymaktadır (Yücenur, vd., 2011: 162). Ancak testin sonucuna göre verilerin normal dağılım göstermedikleri saptanmıştır. Bu doğrultuda katılımcıların A-B tipi kişilik yapılarıyla zaman perspektif algı ve boyutları düzeylerinin demografik değişkenlere göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek için ikili karşılaştırmalarda Mann Whitney U testi ve çoklu karşılaştırmalarda Kruskal-Wallis testi kullanılmıştır. Ayrıca A-B tipi kişilik yapılarıyla zaman perspektif algı ve boyutları arasındaki ilişkiler ve yönleri korelasyon analizi ve regresyon analizleri kullanılarak incelenmiştir.

Araştırmanın güvenilirlik katsayısının hesaplanmasında Cronbach Alfa katsayısı kullanılmıştır. Araştırmada A-B tipi kişilik yapılarına ilişkin 7 soru için hesaplanan Cronbach Alfa katsayısının 0.863 ile "yüksek derecede güvenilir" ve zaman perspektifi algısına ilişkin Cronbach Alfa katsayısının 0.714 ile "oldukça güvenilir" olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 2. Katılımcılara İlişkin Demografik Bilgiler

Demografik Özellikler		Yüzde	Frekans	Toplam
Cinsiyet	Kadın	21.1	24	114
	Erkek	78.9	90	
Medeni Durum	Bekar	25.4	29	
	Evli	74.6	85	
Doğum Yılı	Sessiz kuşak	2.6	3	
	Baby Boomer	19.3	22	
	X kuşak	78.1	89	
Öğrenim Durumu	İlk	1.8	2	
	Orta	7.9	9	
	Lise	71.9	82	
	Lisans	14.9	17	
Gelir	Lisansüstü	3.5	4	
	1500- altı	5.3	6	
	1501-2000	53.5	61	
	2001-3000	29.8	34	
	3001-4000	4.4	5	
Süre	4001-üstü	7.0	4	
	6 ay-12 ay	7.0	8	
	1-5 yıl	32.5	37	
	6-10 yıl	57.9	66	
	11-15 yıl	0.9	1	
Deneyim	16 yıl- üstü	1.8	2	
	6 ay-12 ay	4.4	5	
	1-5 yıl	15.8	18	
	6-10 yıl	57.0	65	
	11-15 yıl	15.8	18	
	16 yıl- üstü	7.0	8	

Tablo 2'ye göre araştırmaya konu olan işletme erkek çalışan ağırlıklıdır ve katılımcıların %74.6'sı evlidir. Ayrıca katılımcıların yaş aralıkları incelendiğinde 1965-1979 arası doğan ve X kuşak olarak adlandırılan kuşağın ağırlıklı olduğu görülmektedir. Öğrenim düzeylerinde ise katılımcıların %71.9'u lise mezunu olduğu görülürken büyük bir bölümün asgari ücret düzeyine sahip olduğu, %57.9'unun 6-10 yıl arası mevcut işyerinde çalıştığı ve yine %57.0'nın 6-10 yıl arası iş deneyimine sahip olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 3. Kişilik ve Zaman Perspektifleri Ortalamaları

	Kişilik	Geçmiş Olumsuz	Geçmiş Olumlu	Şimdi-Hazcı	Şimdi-Kaderci	Gelecek	Zaman toplam
Ortalama	5.31	3.06	3.72	3.46	2.93	3.64	3.36

Tablo 3'e göre ortalamalar incelendiğinde katılımcıların daha çok A tipi kişilik yapısı sergiledikleri ve zaman perspektiflerinde de geçmiş olumlu ve gelecek odaklı boyutlarının ortalamalarının diğer boyutlara göre daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Tablo 4. A-B tipi Kişilik Yapısı ve Zaman Perspektifleri İkili Karşılaştırma Sonuçları

Boyutlar	Kişilik Tipi	n	Ortalama	Ortalama Farkı	Standart Sapma	t	F	Anlamlılık düzeyi
Geçmiş olumsuz	A	66	3,2121	0,35795	0,63935	2,773	1,176	0,007
	B	48	2,8542		0,73339			
Geçmiş olumlu	A	66	3,6835	-0,10122	0,39716	-1,181	1,548	0,240
	B	48	3,7847		0,51833			
Şimdi-Hazcı	A	66	3,4253	-0,08586	0,51158	-0,920	1,034	0,360
	B	48	3,5111		0,46399			
Şimdi - Kaderci	A	66	3,0707	0,31608	0,67590	2,612	0,689	0,010
	B	48	2,7546		0,58119			
Gelecek	A	66	3,5361	-0,26355	0,38591	-3,872	1,147	0,000
	B	48	3,7997		0,31765			

Tablo 4'e göre katılımcıların kişilik yapılarıyla Geçmiş Olumsuz, Şimdi-Kaderci ve Gelecek arasında anlamlı farklılık bulunmaktadır. Bu farkın hangi kişilik yapılarından kaynaklandığını bulmak için kişilik yapılarının ortalamaları incelendiğinde; Geçmiş Olumsuz ve Şimdi-Kaderci boyutlarında A tipi kişilik yapılarının, Gelecek boyutunda ise B tipi kişilik yapılarının ortalamalarının yüksek olduğu ve bu farkı ortaya çıkardığı görülmektedir.

Tablo 5. A-B tipi Kişilik Yapısı ve Zaman Perspektifleri ile Cinsiyet ve Medeni Durum İkili Karşılaştırma Sonuçları

		Geçmiş Olumsuz	Geçmiş Olumlu	Şimdi-Hazcı	Şimdi-Kaderci	Gelecek	Kişilik
Cinsiyet	p	0.074	0.683	0.043	0.204	0.735	0.619
Medeni durum	p	0.490	0.438	0.404	0.677	0.209	0.774

Tablo 5'e cinsiyet değişkenine göre Şimdi-Hazcı boyutunda anlamlı farklılık bulunmaktadır. Şimdi-Hazcı boyutunda yer alan anlamlı farklılığın, kadınlarla erkeklerin ortalamalarına bakıldığında erkeklerin ortalamalarının daha yüksek olduğu görülmektedir. Zaman perspektifi algısının diğer boyutlarında ise anlamlı farklılık bulunmamaktadır. Ayrıca medeni durumla yapılan ikili karşılaştırmalarda ise kişilik ve zaman perspektifi algısı boyutlarında anlamlı farklılık bulunmamaktadır.

Tablo 6. A-B tipi Kişilik Yapıları ve Zaman Perspektifleri Çoklu Karşılaştırma Sonuçları

		Geçmiş Olumsuz	Geçmiş Olumlu	Şimdi-Hazcı	Şimdi-Kaderci	Gelecek	Kişilik
Doğum Yılı	χ^2	1.232	4.752	3.851	3.255	4.875	7.986
	p	0.540	0.093	0.146	0.196	0.087	0.018
Öğrenim Durumu	χ^2	12.101	14.572	9.728	5.981	4.061	5.383
	p	0.017	0.006	0.045	0.201	0.398	0.250
Gelir Düzeyi	χ^2	8.463	13.898	8.480	3.859	4.583	9.856
	p	0.076	0.008	0.075	0.425	0.333	0.043
Süre	χ^2	8.215	3.854	7.317	7.703	6.400	0.939
	p	0.84	0.426	0.120	0.103	0.171	0.919
Deneyim	χ^2	6.498	11.984	8.362	13.540	12.650	4.035
	p	0.165	0.017	0.079	0.009	0.013	0.401

Tablo 6'ya göre doğum yılı ve gelir düzeyi değişkenleri ile A-B tipi kişilik yapıları arasında anlamlı farklılık bulunmaktadır. Bu farklılık baby boomer kuşağın A tipi yapısı sergilemesinden kaynaklanmaktadır. Gelir düzeyi ile kişilik yapısı arasındaki farklılık aşağıda açıklanmaktadır. Ayrıca öğrenim durumu, gelir düzeyi ve deneyim değişkenleri ile zaman perspektifleri boyutları arasında anlamlı farklılık bulunmaktadır. Bu farklılıkların hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek için yapılan Mann Whitney U testi'nde $p < 0,05$ düzeyinde anlamlılık seviyesine bakılmış ve farklılık olan grupların ortalamaları analiz edilmiştir.

Öğrenim durumu değişkeniyle Geçmiş Olumsuz, Geçmiş Olumlu ve Şimdi-Hazcı boyutları arasında anlamlı farklılık bulunmaktadır. Yapılan ikili karşılaştırmalar açısından bu fark, Geçmiş Olumsuz boyutunda ilkökul mezunlarının lise ve lisans mezunlarına göre daha yüksek ortalamaya sahip olduklarından, lise mezunlarının lisansüstü mezunlarına göre daha yüksek ortalamaya sahip olduklarından kaynaklanmaktadır.

Geçmiş Olumlu boyutunda ise ortaokul mezunlarının lise ve lisansüstü mezunlarına göre daha düşük ortalamaya sahip oldukları, lise mezunlarının lisansüstü mezunlarına göre daha düşük ortalamaya sahip oldukları, lisans mezunlarının ise lisansüstü mezunlarına göre daha düşük ortalamaya sahip oldukları görülmektedir.

Şimdi-Hazcı boyutunda ise ortaokul mezunlarının lisansüstü mezunlarına göre daha yüksek ortalamaya sahip oldukları, lise mezunlarının lisansüstü mezunlarına göre daha yüksek ortalamaya sahip oldukları, lisans mezunlarının lisansüstü mezunlarına göre daha yüksek ortalamaya sahip oldukları görülmektedir.

Gelir durumu değişkeniyle Geçmiş Olumlu ve kişilik yapıları arasında anlamlı farklılık bulunmaktadır. Farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığının tespit edilebilmesi için Mann Whithney U testi ile gruplar arası ikili karşılaştırmalar yapılmıştır. Yapılan ikili karşılaştırmalar açısından bu fark, geçmiş olumlu boyutunda 1500-altı gelir seviyesinin 4001-üstü gelir seviyesine göre daha düşük ortalamaya sahip olmasından, 1501-2000 ve 2001-3000 gelir seviyelerinin 3001-4000 gelir seviyesine göre daha yüksek ortalamaya sahip olmasından, 3001-4000 gelir seviyesine sahip olanların 4001-üstü gelir seviyesine göre daha düşük ortalamaya sahip olmasından kaynaklanmaktadır.

A-B tipi kişilik yapılarındaki fark ise, 1500-altı gelir seviyesinin 1501-2000, 2001-3000, 3001-4000 gelir seviyelerine göre daha yüksek ortalamalara sahip olmasından, 2001-3000 gelir seviyesinin 3001-4000 gelir seviyesine göre daha yüksek ortalamaya sahip olmasından kaynaklanmaktadır.

Deneyim değişkeniyle Geçmiş Olumlu, Şimdi-Kadercı ve Gelecek boyutları arasında anlamlı farklılık bulunmaktadır. Yapılan ikili karşılaştırmalar açısından bu fark, geçmiş olumlu boyutunda 1-5 yıl arası, 6-10 yıl arası ve 11-15 yıl arası çalışanların 16-üstü yıl çalışanlara göre daha düşük ortalamaya sahip olmasından kaynaklanmaktadır.

Şimdi-Kadercı boyutundaki fark ise 6-12 ay arası çalışanların 1-5 yıl, 6-10 yıl, 11-15 yıl arası çalışanlara göre daha düşük ortalamaya sahip olmasından, 6-10 yıl arası çalışanların 11-15 yıl arası çalışanlara göre daha düşük ortalamaya sahip olmasından, 11-15 yıl arası çalışanların 16 yıl ve üstü çalışanlara göre daha yüksek ortalamaya sahip olmasından kaynaklanmaktadır.

Gelecek boyutundaki fark ise 1-5 yıl arası çalışanların 16-üstü yıl çalışanlara göre daha düşük ortalamaya sahip olmasından, 6-10 yıl arası çalışanların 11-15 yıl arası çalışanlara göre daha yüksek ortalamaya sahip olmasından, 6-10 yıl arası çalışanların 16 yıl-üstü arası çalışanlara göre daha düşük ortalamaya sahip olmasından, 11-15 yıl arası çalışanların 16-üstü yıl arasında çalışanlardan daha düşük ortalamaya sahip olmasından kaynaklanmaktadır.

Tablo 7. A-B Kişilik Yapıları ve Zaman Perspektifleri Arasındaki İlişki

		Geçmiş Olumsuz	Geçmiş Olumlu	Şimdi-Hazcı	Şimdi-Kadercı	Gelecek
Kişilik Puanları	r	0.378	-0.048	0.006	0.288	-0.171
	p	0.000	0.608	0.946	0.002	0.069

Tablo 7’de A-B tipi kişilik yapılarıyla Zaman Perspektifleri arasındaki ilişki gösterilmektedir. Korelasyon analizi sonuçlarına göre A-B tipi kişilik yapılarıyla Geçmiş Olumsuz boyutu arasında pozitif zayıf yönlü ve Şimdi-Kadercı boyutuyla pozitif zayıf yönlü ilişki bulunmaktadır. Kişilik puanları 100 puan üzerine çıktıkça bireylerin A tipi kişilik yapısı sergilediği kabul edilmektedir. Dolayısıyla A tipi kişilik yapısına yaklaştıkça bireylerin daha fazla Geçmiş Olumsuz ve Şimdi-Kadercı zaman perspektifine sahip olduğu görülmektedir. Buna göre, H0 hipotezi reddedilmiş ve H1 hipotezi kabul edilmiştir.

Tablo 8. A-B tipi Kişilik Yapıları ile Geçmiş-Olumsuz ve Şimdi-Kadercı Zaman Perspektifleri Regresyon Analizi

Bağımsız değişken	Bağımlı Değişken	R ²	B	Beta	t	p
Kişilik Puanları	Geçmiş-Olumsuz	0,143	1,853	0,378	4,316	0,000
	Şimdi-Kadercı	0,083	2,078	0,288	3,180	0,002

Tablo 8’de basit regresyon analizi sonuçları görülmektedir. Sonuçlara göre kişilik puanları değişkeninin Geçmiş Olumsuz ve Şimdi-Kadercı zaman perspektiflerini anlamlı düzeyde açıkladığı görülmektedir. Kişilik puanları geçmiş-olumsuz zaman perspektifinin %14,3’ünü, Şimdi-Kadercı zaman perspektifinin %8,3’ünü açıkladığı görülmektedir. Buna göre kişilik puanları arttığında, birey daha fazla A tipi kişilik özelliği sergilemekte ve bu durum bireyin nispeten Geçmiş-Olumsuz ve Şimdi-Kadercı zaman perspektifine sahip olmasına etki etmektedir. Ancak analiz sonuçları iki değişken arasındaki ilişkinin oldukça düşük olduğunu da ortaya koymaktadır. Dolayısıyla başka değişkenlerin de zaman perspektifi algısı üzerinde etkili olduğu söylenebilir.

SONUÇ

Bireylerin örgüt içinde davranışlarının nedenlerini ele alan örgütsel davranış disiplini içinde önemli bir çalışma alanı olan kişilik kavramı, bireylerin ayırt edici karakteristik özelliklerini ifade etmektedir. Bu karakteristik özellikler soyut bir kavram olan zamanın bireyler açısından ele alınıp değerlendirilmesini ve algılamalarını da etkileyebilmektedir. Bu bağlamda söz konusu araştırmada bireylerin kişilik yapılarıyla sahip oldukları zaman perspektifleri arasındaki ilişki incelenmektedir.

Araştırmada öncelikle işletme çalışanlarının A tipi kişilik yapısı sergilediği tespit edilmiştir. Ayrıca katılımcılar zaman perspektif boyutlarından geçmiş olumsuz boyutunda en yüksek ortalamaya sahip iken şimdi-kadercı boyutunda en düşük ortalamaya sahip olmaktadır. Kişilik yapılarıyla

zaman perspektifi ilişkisine yönelik olarak yapılan korelasyon analizi sonuçlarında ise, kişilik puanları arttıkça bireylerin A tipi kişilik yapısına yaklaştığı ve daha fazla geçmiş olumsuz ve şimdi-kadere zaman perspektifine sahip oldukları görülmektedir. B tipi kişilik yapılarının ise gelecek perspektifine sahip oldukları tespit edilmiştir. Bu bağlamda kişilik yapılarıyla zaman perspektifi boyutları arasında ilişki olduğu belirlenmiştir. Ancak teorik olarak, A tipi kişiliğe sahip bireylerin daha rekabetçi olmaları, daha başarıya dönük özellikler sergilemeleri nedeniyle daha çok gelecek yönelimli ve başarı odaklı olmaları beklenmektedir. Buna karşın yapılan araştırmada A tipi kişiliğe sahip bireylerin geçmiş-olumsuz ve şimdi-kadere zaman perspektifine daha fazla sahip oldukları bulunmuştur. Geçmiş-olumsuz ve şimdi-kadere zaman perspektifine sahip bireylerin agresif ve kaygılı olma özellikleri ile A tipi kişilik yapılarına sahip bireylerin agresif ve kaygılı olma özellikleri örtüşmektedir. Ayrıca B tipi kişilik yapılarının sakin ve zamana yönelik baskılarının olmaması nedeniyle daha fazla geleceğe yönelmeleri ve A tipi kişiliğin ise geçmişte yaşadıkları olumsuz durumlar ya da geçmişe yönelik olumsuz bakış açıları ile yaşamlarını kadere teslim etmiş olmaları, zaman baskısına neden olabileceği ve her ne kadar rekabetçi yapıları bulunsun da geçmiş ve şimdi arasında kalmaları sebebiyle ilerideki başarılarına odaklanamamalarıyla da açıklanabilir.

Örgütsel davranış alanında ya da örgütlerde yürütülmüş ve zaman perspektifine yönelik yapılmış Türkiye'deki benzer araştırmalar incelendiğinde, üniversite öğrencileri üzerinde yapılmış 2 araştırmaya rastlanılmaktadır. Üniversite öğrencilerinin zaman perspektifinin yaşam doyumu ve sosyal karşılaştırma yönelimindeki rolünün incelendiği araştırmada; üniversite öğrencilerinde zaman perspektifinin geçmiş-olumsuz boyutunun yaşam doyumunu negatif yönde yordadığı, geçmiş-olumlu ve gelecek boyutunun ise pozitif yönde yordadığı, şimdi-hazcı ve şimdi-kadere boyutlarının ise yaşam doyumunu yordayıcı bir rolünün olmadığı bulunmuştur. Araştırmanın diğer değişkeni olan sosyal karşılaştırma yönelimini geçmiş-olumsuz boyutun pozitif yönde yordadığı, geçmiş-olumlu, şimdi-kadere, gelecek ve şimdi-hazcı boyutlarının ise anlamlı düzeyde yordamadığı sonucuna ulaşılmıştır (Çivitçi, Baltacı, 2018). Yapılan diğer araştırmada ise üniversite öğrencilerinin zaman perspektifleri ile beş faktörlü kişilik özellikleri arasındaki ilişki incelenmiş olup, geçmiş olumlu zaman perspektifi dışadönüklük, açıklık, uyumluluk ve sorumlulukla pozitif yönde, geçmiş olumsuz zaman perspektifi ise nevrozizm ile yine pozitif yönde ilişkili olduğu, şimdi-kadere ile dışadönüklük arasında pozitif yönde, şimdi-hazcı ile hem dışadönüklük hem açıklık arasında yine pozitif yönde ilişkili olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca gelecek yönelimi ile uyumluluk ve sorumluluk arasında pozitif yönlü bir ilişkinin olduğu belirlenmiştir (Alacath, 2013). Bu araştırmaların sonuçlarına bakıldığında geçmiş olumlu ve gelecek yönelimli zaman perspektiflerinin genel olarak olumlu anlam ifade eden değişkenlerle ilişkili olduğu, geçmiş olumsuz zaman perspektifinin yaşam doyumu düşüklüğü, nevrozizm gibi olumsuz anlam ifade eden değişkenlerle ilişkili olduğu söylenebilir.

Yabancı literatürde yer alan bu konudaki çalışmalara bakıldığında ise öznel iyi oluş ve keyifsizlik hali ile zaman perspektifleri arasında ilişki kurulan bir araştırmada, geçmiş olumsuz, geçmiş olumlu, şimdi ve gelecek yönelimli olmak üzere 4 zaman perspektifinin ele alındığı görülmektedir. Bu araştırmanın sonuçlarına göre yüksek geçmiş olumlu, orta düzey gelecek yönelimli ve düşük düzeyde şimdi ile geçmiş olumsuz zaman perspektifleri, öznel iyi oluş haline en fazla katkıda bulunan zaman perspektifleri olarak bulgulanmıştır. Elde edilen sonucun Zimbardo ve Boyd'un (1999) önerdiği dengeli zaman perspektifleri ifadesinden kısmen farklı olduğu belirtilerek, iyi oluş halini olumlu etkileyen tek bir ideal zaman perspektifi bileşiminin olmadığı ifade edilmiştir. Ayrıca geçmiş zaman yöneliminin öznel refah ve keyifsiz olma hali üzerinde önemli bir etkisi olduğu ve bu etki değerlendirilirken, bireylerin zaman perspektifleri birleşiminde yer alan bilişsel (yani geçmiş temsil etme yolları), duygusal (yani geçmişe dair karşı olumlu veya olumsuz tutum) ve stratejik (geleceğe bakmak, şimdinin tadını çıkarmak veya geleceği düşünmek) boyutlarının dikkate alınmasında da önemli olduğu ifade edilmiştir (Güell v.d.,2014). Karar alıcıların niyet-davranış tutarlılığı üzerinde zaman perspektiflerinin etkisinin incelendiği bir diğer araştırmada ise şimdi-hazcı bireylerin niyetlerini gözlerinde büyüttükleri, şimdi-kadere bireylerin ise niyetlerini küçümsedikleri ve bu nedenle de bu iki tip zaman yönelimli bireylerin düşük niyet-davranış tutarlılığına sahip oldukları bulunmuştur. Buna karşın gelecek zaman yönelimli bireylerin diğerlerine kıyasla, niyetlerini abartılı değerlendirmede eğilimde olmadıkları için daha yüksek niyet-davranış tutarlılığına sahip oldukları da belirtilmiştir (Ittersum, K.V.,2012). Zimbardo ve Boyd'un Zaman Perspektifi Ölçeği'nin kullanıldığı bir diğer araştırmada ise, zaman perspektifi, proaktif başa çıkma stratejileri, algılanan öz yeterlik, farklı düşünme ve aile iletişiminin algılanan kalitesinin sosyal iyi oluş hali üzerindeki etkisi araştırılmış olup, sosyal iyi oluş halinin proaktif başa çıkma stratejileri, olumlu duyguların ifade edilmesi, olumsuz duyguların düzenlenmesi, farklı düşünme, aileyle açık iletişim ve gelecek yönelimli zaman perspektifi arasında olumlu bir ilişki bulunmuştur (Zambianchi, Bitti, 2014). Dolayısıyla zaman perspektiflerini Zimbardo ve Boyd'un yaklaşımı ile ele alarak açıklayan yabancı literatürdeki çalışmalar incelendiğinde, yerli literatüre benzer şekilde sayıca az olduğu ve A tipi/B tipi kişilik yapıları ile ilişkilendiren bir çalışmanın olmadığı görülmektedir. Bu bağlamda araştırmanın alandaki bir boşluğu doldurduğu ifade edilebilir.

Bununla birlikte, bu araştırma tek bir hizmet işletmesinde ve çalışanların demografik değişkenleri dikkate alınarak yapılmıştır. Dolayısıyla benzer değişkenlerle farklı bir örneklem yapısında araştırma tekrarlanarak, özellikle çalışma koşulları ve kültürel yapı ilişkisi de gözetilerek, kişilik yapıları ile zaman perspektifi ilişkisinin yeniden test edilmesi önerilebilir. Örgütsel davranış açısından kişilik yapıları ve zaman perspektifleri arasındaki ilişki incelenerek, insan kaynaklarının zaman perspektiflerine ilişkin farkındalığa sahip olması ve bu perspektifler arasında sağlıklı bir geçiş yapmaları sağlanabilir. Zimbardo ve Boyd'un (2003) belirttiği üzere geçmişe, şimdiye ve geleceğe yönelik orta dereceli yaklaşımlar sağlık belirtisiyken, aşırı uç yaklaşımlar sağlıksız yaşam düzenlerine ilişkin önyargılara işaret etmektedir. Dolayısıyla geçmişe iyileştirmek, şimdinin keyfini çıkarabilmek ve geleceği kontrol edebilmek için zaman perspektiflerine yönelik farkındalığın oluşması önemlidir. Bu açıklamalar ışığında, zaman perspektifleri kişiliğin ayrılmaz bir parçası haline gelse dahi, farkındalık yaratılarak ve eğitim verilerek çalışanların kendilerini geliştirmeleri mümkün olabilecektir. Böylece, iş yaşamındaki bireylerin olumsuz duygu durumlarını

iyileştirmeleri ile birlikte tükenmişlik, iş tatminsizliği gibi örgütlerin işleyişini yavaşlatan ve aksamaya uğratan olumsuz işyeri tutum ve davranışlarının azaltılması ve önlenmesi sağlanabilir.

KAYNAKÇA

- Akın, A., Ertürk K., Yalnız A., Akın Ü. ve Demirci İ. (2015). Zimbardo Zaman Perspektifi Ölçeği'nin Türkçe Formu'nun Geçerlik ve Güvenirliği, Özet Bildiri, VII. Uluslararası Sosyal Bilimler Eğitimi Kongresi, 8-10 Mayıs, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Pegem Akademi, Ankara.
- Alacatlı, E. (2013). Üniversite Öğrencilerinin Zaman Perspektifi ile Beş Faktörlü Kişilik Özellikleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Arel Üniv. S.B.E., Psikoloji A.B.D., İstanbul.
- Atkinson, Richard C., Atkinson, R., Smith, E., Bem D. and Hoeksema, S. (2008), Psikolojiye Giriş, 4.Baskı, Arkadaş Yayınevi, Ankara.
- Avcı, U. ve Kaya, U. (2010). Yıldırma (Mobbing) ve Kişilik İlişkisi Hizmet Sektörü Çalışanları Üzerinde Bir Araştırma. Afyon Kocatepe Üniversitesi, İİBF Dergisi, 13(2), 51-79.
- Barlı, Ö. (2008). Davranış Bilimleri ve Örgütlerde Davranış, Aktif Yayınevi, Erzurum.
- Basım, N. H., Çetin, F. ve Tabak, A. (2009). Beş Faktör Kişilik Özelliklerinin Kişilerarası Çatışma Çözme Yaklaşımıyla İlişkisi. Türk Psikoloji Dergisi, 24(63), 20-34.
- Çivıtcı N., Baltacı H.Ş. (2018). Üniversite Öğrencilerinde Zaman Perspektifi, Yaşam Doymumu ve Sosyal Karşılaştırma. PAU Eğitim Fakültesi Dergisi, (43): 107-116.
- Duma, U. (2005). A Tipi ve B Tipi Kişilik Yapıları ve BU kişilik Yapılarını Etkileyen Faktörlerle İlgili Bir Araştırma. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 19(1), 275-290.
- Erdoğan, İ. (1991). İşletmelerde Davranış, İ.Ü. İşletme Fakültesi Yay. No: 242, İstanbul.
- Eren, E. (2007). Örgütsel Davranış ve Yönetim Psikolojisi, 10. Baskı, Beta Yayıncılık, İstanbul.
- Güell P., Orchard M., Yopo M., Jimenez-Molina A. (2014). Time Perspectives and Subjective Wellbeing in Chile, Social Indicators Research, 123 (1), 127-141.
- Ittersum K.V. (2012). The Effect Of Decision Makers' Time Perspective On Intention-Behavior Consistency, Marketing Letters, 23(1), 263-277.
- İmamoğlu, E.O., Güler-Edwards A. (2007). Geleceğe İlişkin Yönelimlerde Benlik Tipine Bağlı Farklılıklar, Türk Psikoloji Dergisi, 22(60),115-132.
- Kızanlıklı, M., Konaklıoğlu, E. (2016). Üniversite Öğrencilerinin Kontrol Odağı ve Kariyer Tercihlerinin Zaman Yönelimleri Üzerindeki Rolü, Gazi Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, 18(1), 172-191.
- Merdan, E. (2013). Beş Faktör Kişilik Kuramı ile İş Değerleri İlişkinin İncelenmesi: Bankacılık Sektöründe Bir Araştırma. Gümüşhane Üniversitesi, Sosyal Bilimler Elektronik Dergisi, 7, 140-159.
- Luthans, F. (1995), Organizational Behavior, 7. B., Literatür Yayıncılık, İstanbul.
- McLeod, S. A. (2017). Theories of personality. <https://www.simplypsychology.org/personality-theories.html>, 25.06.2019.
- Moorhead, G. and Griffin, R.W. (1992). Organizational Behavior, 3. B., Houghton Mifflin Company, Boston.
- Okumuş, E. (2010). Zaman Sosyolojisi: Bir Giriş Denemesi, Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi, 10(2), 121-174.
- Örücü, E., Tikici, M. ve Kanbur, A. (2007). Farklı Sektörlerde Faaliyetlerini Sürdüren İşletmelerde Zaman Yönetimi Üzerine Ampirik Bir Araştırma: Bursa İli Örneği, Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 6(20), 9-31.
- Özer, A. (2008). 21. Yüzyılda Yönetim ve Yöneticiler, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
- Özsoy, E. (2013). A Tipi ve B Tipi Kişilik ile İş Tatmini Arasındaki İlişkinin Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniv. S.B.E., Sakarya.
- Sargut, A.S. (2001). Kültürler Arası Farklılaşma ve Yönetim, Genişletilmiş 2. Baskı, İmge Kitabevi, Ankara.
- Sarıtaş, M. (1997). Eğitimde Kişilik Faktörü. Eğitim Yönetimi Dergisi, 3(4), 527-548.
- Sekman, M. (2016). Başarı Bilimi-Büyük Başarı Araştırmaları 1, 13. Baskı, Alfa Basım Yayım Dağıtım, İstanbul.
- Yaşın, F., Sunal A.B. (2016). Zaman Yönelimi ile İlişki Problemlerine Verilen Tepkiler Arasındaki İlişkide İlişki Doymunun Aracı Rolü, Türk Psikoloji Dergisi, 31(78),79-90.
- Yıldız S., Taştan Boz, İ. ve Yıldırım, B. F. (2012). Kişilik Tipi ile Olumlu Sosyal Davranış Arasındaki İlişki: Marmara Üniversitesi Öğrencileri Üzerinde Bir Araştırma, Atatürk Üniversitesi İİBF Dergisi, 26(1), 215-233.
- Yıldız, G., Özsoy, E. (2013). Çalışanların Kişilik Özelliğine Göre İş Doymumu Farklılaşır mı?. Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi, 5(1), 268 -278.
- Yücenur, G.N., Demirel, N.Ç., Ceylan, C. ve Demirel, T. (2011). Hizmet Değerinin Müşterilerin Davranışsal Niyetleri Üzerindeki Etkisinin Yapısal Eşitlik Modeli ile Ölçülmesi, Doğu Üniversitesi Dergisi, 12(1), 156-168.
- Zambianchi M., Bitti P.E.R. (2014). The Role of Proactive Coping Strategies, Time Perspective, Perceived Efficacy on Affect Regulation, Divergent Thinking and Family Communication in Promoting Social Well-Being in Emerging Adulthood, Social Indicators Research, 116 (2), 493-507.
- Zimbardo, P.G., Boyd J.N. (1999). Putting Time in Perspective: A Valid, Reliable Individual-Differences Metric, Journal of Personality and Social Psychology, 77(6),1271-1288.
- Zimbardo, P.G., Boyd J.N. (2003). Zaman Paradoksu-Hayatınızı Değiştirecek Yeni Zaman Psikolojisi, Pegasus Yayınları, İstanbul.

